

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀκαδημαϊκοῦ

Ὁμοτίμου καθηγητοῦ

τοῦ Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων —

Ο ΣΤΡΑΒΩΝ, ΟΙ ΠΕΡΡΑΙΒΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ

Ὁ Στράβων συναντῶν Περραιβοὺς πολλάκις εἰς τε τὰ ὄρη τῆς νοτίου Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου καὶ εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θεσσαλίας, ἀναγκάζεται νὰ πολυπραγμονήσῃ περὶ αὐτῶν καὶ ποιεῖται λόγον περὶ αὐτῶν ἐπανειλημμένως, ἥτοι δσάκις συναντᾷ αὐτοὺς εἰς τε τὰ ὑψηλὰ καὶ ψυχρὰ τῆς νοτίου Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου μέρη καὶ εἰς τὰ πεδινὰ τῆς βορείου μάλιστα Θεσσαλίας. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. Β 749) :

*τῷ δ' Ἐνῆγες ἔποντο μενεπτόλεμοί τε Περραιβοί,
οἳ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί' ἔθεντο,
οὔτ' ἄμφ' ἱμερτὸν Τιταρήσιον ἔργ' ἐνέμοντο.*

Ἐπομένως οἱ Περραιβοὶ τοῦ Ὀμήρου κατόικουν εἰς τὴν δυσχείμερον καὶ ψυχρὰν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ εἰργάζοντο καὶ ἐν τῇ πεδινῇ Θεσσαλίᾳ, ἣν διαρρέει ὁ τερπνὸς Τιταρήσιος. Ἐχουσι δηλ. δύο τόπους κατοικίας, ἕνα ὑψηλὸν ψυχρὸν καὶ ἕνα πεδινὸν εὐκρατον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁμοῦς ἔχουσι δύο κατοικίας καὶ οἱ σημερινοὶ Βλάχοι, ψυχρὰν καὶ εὐκρατον. Ὡστε ἐπὶ Ὀμήρου ἔζων ἐν τῇ βορείῳ Θεσσαλίᾳ ἄνθρωποι μετανάσται, πρόγονοι τῶν Βλάχων ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμότροποι ἀλλ' ἑλληνόγλωσσοι, λεγόμενοι Περραιβοί¹. Ἀπονέμει δ' ὁ Ὅμηρος (κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Στράβωνος 441, 20) τὰ ὀρεινότερα μέρη τῆς Δωδώνης καὶ τὰ πρὸς τῷ Ὀλύμπῳ καὶ τοῖς Τέμπεσι τοῖς Περραιβοῖς, «καθάπερ τὸν Κύφον καὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὰ περὶ τὸν Τιταρήσιον», εἰς δὲ τοὺς Λαπίθας ἀποδίδει τὰ πεδινώτερα μέρη, τάσσει δὲ τοὺς ἐνταῦθα Περραιβοὺς, διότι κατοικοῦσιν ἀναμῖξ ὥς καὶ σήμερον οἱ Βλάχοι, ὑπὸ τοὺς Λαπίθας (Στράβ. 441, 20). «Διὰ δὲ τὸ ἀναμῖξ οἰκεῖν Σιμωνίδης Περραιβοὺς καὶ Λαπίθας καλεῖ τοὺς Πελασιγίωτας ἀπαντας, τοὺς τὰ ἑῷα κατέχοντας»... Ἀλλ' ἐκ πάντων, ὅσα λέγει ὁ Στράβων (439,

1. Ὅρα Ἀντ. Κεραμοπούλου, Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, σ. 94, σημ. 2.

19 – 444), συνάγεται, ὅτι οἱ Περραιβοὶ ὥρουν τὰ περίξ πρὸς βορρᾶν ὄρη τῆς τε Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ πάντα τὰ μέρη τῆς πεδινῆς Θεσσαλίας, ἐνθα κατερχόμενοι κατὰ τὸν χειμῶνα, κατέλειπον μέλη τινὰ τῆς οἰκογενείας τῶν ἑκαστοι εἰς τὰς πεδιάδας, ὅτε ἀπῆρχοντο, ὥστε αὐταὶ ἐλάμβανον οὕτω διηνεκῇ Περραιβικὴν χροιάν.

Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Στράβων περιγράφων τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰ γειτονικά μέρη, οὐδὲν ἐθνικὸν ὄνομα ἀναφέρει τόσον συχνά, ὅσον τὸ τῶν Περραιβῶν.

Ἡ διασπορὰ τῶν Περραιβῶν εἰς ὄρη καὶ πεδιάδας δηλοῖ τοὺς μετανάστας βλάχους, διεσκεδασμένους ὡσαύτως εἰς ὄρη καὶ πεδιάδας. Ὁ Ὅμηρος μάλιστα ὁμιλεῖ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ διακρίσεως περὶ τῶν Περραιβῶν· διότι λέγει, ὅτι *κατῶκουν* (οἰκί' ἔθεντο περὶ Δωδώνην δυσχείμερον), ἀλλ' ἐιργάζοντο (ἐργ' ἐνέμοντο) ἐκατέρωθεν τοῦ τερπνοῦ Τιταρησίου.

Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται, ὅτι εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα κατήρχοντο ἐκ τῶν γειτονικῶν ὄρεων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου ἔκπαλαι ἄνδρες ὄρειοί, κτηνοτρόφοι φυσικά, καὶ διέμενον μετὰ τῶν κτηνῶν τῶν εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα κατὰ τὴν ψυχρὰν περίοδον τοῦ χειμῶνος καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὰ ὄρη περὶ τὸ ἔαρ. Οὗτος ἦτο ὁ βίος τῶν ἀρχαίων Περραιβῶν, ἑλληνικῆς φυλῆς, ἑλληνογλώσσου βεβαίως. Ἀλλ' αὐτὸς οὗτος εἶναι καὶ ὁ βίος τῶν σημερινῶν Βλάχων, λατινογλώσσων ὅμως. Πῶς ἔγιναν λατινόγλωσσοι, δὲν θὰ εἴπω ἐνταῦθα, διότι εἶπον περὶ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ¹.

Πάντως δέχομαι τοὺς Βλάχους ὡς Ἕλληνας κατὰ τὸ αἷμα, ὡς εἶναι Ἕλληνες οἱ σημερινοὶ τουρκόφωνοι Μικρασιάται καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπολέσαντες τὴν γλῶσσαν ἕνεκα τοῦ συνοικισμοῦ μετ' ἄλλογλώσσων λαῶν ἢ ἕνεκα ἄλλων πιεστικῶν αἰτιῶν, ἀλλὰ μὴ ἀπολέσαντες τὴν ἀνάμνησιν, ὅτι εἶναι Ἕλληνες.

Εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτον, ὅτι, ἐν ᾧ πᾶς τις μικρὸν λόγον θὰ ἐποιεῖτο περὶ τῶν Περραιβῶν, λαοῦ ὀλιγαριθμοῦ, καθυστερημένου, ἀσταθοῦς δὲ τὴν πατρίδα, ὁ Στράβων πολυπραγμονεῖ γράφων καὶ περὶ τῆς νῦν καὶ περὶ τῆς παλαιότερας αὐτοῦ ἱστορίας καὶ χώρας καὶ πατρίδος. Παραδείγματος χάριν 439, 19 ὅτι «τὸ πρὸς θαλάττη μέρος νεμόμενοι οἱ Περραιβοὶ καὶ τῷ Πηνειῷ μέχρι... καὶ Γυρτῶνος... Εἴτα ταπεινώσαντες ἐκείνους Λαπίθαι κατέσχον αὐτοὶ τὰ χωρία». 440 : «οἱ μὲν οὖν Περραιβοὶ καταδυναστευθέντες ὑπὸ τῶν Λαπιθῶν εἰς τὴν ὄρεινὴν ἀπανέστησαν οἱ πλείους... τὴν δὲ χώραν καὶ τοὺς ὑπολειφθέντας τῶν Περραιβῶν κατέσχον Λαρισαῖοι... ἀλλ' ὕστερον παραχώμασιν ἐπηνώρθωσαν Λαρισαῖοι... οὗτοι δὲ κατεῖχον τῶς τὴν Περραιβίαν...

1. Ἀντ. Κεραμοπούλλου, Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες, 1945, σ. 189 ἐξ. καὶ ἐν Μακεδονικῇ λαϊκῇ βιβλιοθήκῃ, ἀριθ. 7, Ἀρχαία ἱστορία τῶν Ἑβραίων, ἢ Αἴγυπτος καὶ οἱ Βλάχοι, 1952.

ἕως Φίλιππος κατέστη κύριος τῶν τόπων». 441, 20 : «ὣν ὁ ποιητὴς δλίγων μέμνηται διὰ τὸ μὴ οἰκισθῆναί πω τάλλα ἢ φαύλως οἰκισθῆναι...». 442, 21 : «ἐόικασιν οὖν διὰ τὰς συνεχεῖς μεταστάσεις καὶ ἐξαλλάξεις τῶν πολιτειῶν καὶ ἐπιμίξεις συγγεῖν καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἔθνη, ὥστε τοῖς νῦν ἀπορίαν παρέχειν...». 442, 22 : «ἔπειτα τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν Περραιβῶν καὶ ἐπὶ τῶν Αἰνιάνων συνέβη... οἱ μὲν οὖν Αἰνιᾶνες... ἐξηλάθησαν ὑπὸ τῶν Λαπιθῶν... τινὲς δ' ἔμειναν περὶ Κύφον, Περραιβικὸν ὄρος, ὁμώνυμον κατοικίαν ἔχον· οἱ δὲ Περραιβοί, τινὲς μὲν συσταλέντες περὶ τὰ ἐσπέρια τοῦ Ὀλύμπου μέρη κατέμενον αὐτόθι, πρόσχωροι ὄντες Μακεδόσι, τὸ δὲ πολὺ μέρος εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀθαμανίαν ὄρη καὶ τὴν Πίνδον ἐξέπεσε. Νυνὶ δὲ μικρὸν ἢ οὐδὲν αὐτῶν ἵχνος σφύζεται».

Τὰ χωρία ταῦτα συντεταγμένα μετ' ἄλλων, ἀναφέρονται εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ λαούς, ἀλλὰ παρὰ τὴν συγγραφικὴν δεξιότητα τοῦ γεωγράφου δὲν διαφεύγει τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ὅτι πάντες οἱ λόγοι συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν καὶ τῶν ἄλλων μὲν συνοίκων λαῶν, ἀλλὰ κυρίως οἱ Περραιβοὶ προβάλλονται καὶ περὶ αὐτοὺς ἢ πρὸς διασάφησιν τῆς ἱστορίας αὐτῶν λέγονται ὅσα ἄλλα λέγονται.

Ὅταν δὲ σκεφθῶμεν, ὅτι οἱ Περραιβοὶ δὲν εἶναι ὁ ἡγεμὼν λαός, ὁ δημιουργῶν τὴν ἱστορίαν τῶν αὐτόθι χωρῶν, δικαιούμεθα νὰ θαυμάσωμεν, πῶς καὶ διατί ὁ Στράβων ἐξαίρει κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τοὺς Περραιβούς. Τίς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ Περραιβοὶ κυριεύουν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὁ δὲ νοῦς του περιφέρεται περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς τύχας τοῦ ἀσυντάκτου τοῦτου λαοῦ ;

Θὰ τολμήσω νὰ δώσω ἀπάντησιν τινα εἰς τὰ ἀπορήματα ταῦτα, στηριζόμενος εἰς ἐνδείξεις ἐξαγομένας ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου τοῦ Στράβωνος.

Ὁ Στράβων εἶχεν αἷμα Μακεδονικόν. Ἐν 477, 10 λέγει, ὅτι ἐν Κνωσσῷ «πόλει οὐκ ἄλλοτρίᾳ ἡμῖν» ὁ Δορύλαος, φίλος τοῦ Μιθραδάτου τοῦ Εὐεργέτου πατρὸς τοῦ Εὐπάτορος ἐνυμφεύθη ἐκεῖ τὴν Μακεδονίδα (Μακέτιν) Στερόπην, ἐξ ἧς ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Λαγέταν καὶ τὸν Στρατάρχαν, καὶ μίαν θυγατέρα. Τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν του ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὸ μὲν Λαγέτας τὸν ἐξ Ἑορδαίας Μακεδόνα Λᾶγον (λά-αγον) (Στρβ. 795, 11), πατέρα Πτολεμαίου τοῦ Α' (πρβλ. στρατηγός — στρατηγέτης), τὸ δὲ Στρατάρχας τὸν Μαχάταν, ἀδελφὸν τῆς ἐξ Ἑλιμείας Φίλας, μιᾶς τῶν συζύγων Φιλίππου Β'.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Λαγέτα, ἧς ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ἦτο μάμμη τοῦ Στράβωνος, ἥτιο μήτηρ τῆς μητρὸς του (478, 10) : «τοῦ δὲ Λαγέτα θυγάτηρ ἦν ἡ μήτηρ τῆς ἐμῆς μητρὸς»¹.

Αὕτη ἡ μάμμη τοῦ Στράβωνος, ἐφρόντισε νὰ ἀναθρέψῃ τὸν ἕγγονον

1. Beloch, Griech. Gesch.² III, 2, σ. 68, 73, 75, 76.

Στράβωνα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ζωηρῶν Μακεδονικῶν ἀναμνήσεων καὶ προαιρέσεων, ὡς φαίνεται.

Ἄν ταύτας διετῇρει ἐκ τῆς πρὸ τοῦ γάμου παιδικῆς ἡλικίας της, ἣ ἂν εἶδε ποτε καὶ μετὰ τὸν γάμον τὴν Μακεδονίαν, ἀγνοοῦμεν. Ἀλλὰ τὰ γλωσσικὰ ταῦτα τεκμήρια δεικνύουσι ζωηρὰν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα χώραν τῆς μητρὸς καὶ τῆς μάμης, γενέτειραν δὲ τῆς προμάμης. Ἡ ἀγάπη αὕτη ἐν τῇ οἰκογενεῖα ἦτο δύναμις ὁδηγὸς ρυθμίζουσα τὰς σχέσεις τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων. Ἐν 477, 10 μάλιστα προσθέτει ὁ Στράβων τὴν βεβαίωσιν, ὅτι «τὸν Στρατάρχαν ἐσχατόγηρον καὶ ἡμεῖς ἤδη εἶδομεν» ἢ βεβαίωσις δ' αὕτη, περιττὴ ἐν ἔργῳ γεωγραφικῷ, θεραπεύει ὅμως τὴν οἰκογενειακὴν καὶ πατριωτικὴν του εὐαισθησίαν, ἣν θὰ ὑπέτρεφον καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἀναμνήσεις ἐκ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς πατρίδος. Δις ἀναφέρει τὸν Μοσφάρην «τὸν τῆς μητρὸς ἡμῶν θεῖον πρὸς πατρός» (499, 18. 557, 33) καὶ ἅπας τὸν πρὸς μητρὸς πάππον (557, 33).

Ἀλλ' ἂφ' οὗ ἀνετράφη μετὰ τοιαύτης στοργῆς πρὸς τὸ συγγενικὸν καὶ πατριωτικὸν περιβάλλον, ἐπόμενον ἦτο νὰ δεῖξη πολλὴν φροντίδα περὶ τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας, ἣτις ἦτο πατρὶς τῶν ἀμέσων προγόνων του.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔννοια τῆς Μακεδονίας δὲν εἶναι εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πάντα χρόνον ἡ αὕτη καὶ ὁμοία, τότε ἐκ τῆς ἐπὶ μέρους προσοχῆς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, τίνα ἐθεώρει ὡς πατρίδα τῶν ἀμέσων προγόνων του. Εἶναι δὲ προφανές, ὅτι τὰ ἄλλα μέρη τῆς Μακεδονίας δὲν ἐλκύουν τὴν προσοχὴν του ὅσον τὰ νοτιοδυτικὰ κατὰ τὸν Ὀλύμπου καὶ τὴν Πίνδου, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλίμεια καὶ ἡ Ἐορδαία καὶ τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν, μάλιστα δὲ τὸ βόρειον ἡμισυ αὐτῆς. Περὶ τῶν μερῶν τούτων πολυπραγμονεῖ, ὅσον δὲν πολυπραγμονεῖ περὶ τῆς ἰδιαίτερας ἀμέσου πατρίδος του, τῆς Ἀμασείας.

Ἡ δὲ φροντίς αὐτοῦ περὶ τὴν ἀκρίβασιν τῆς ἱστορίας τῶν Περραιβῶν καὶ τῶν Περραιβικῶν χωρῶν δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γεωγράφου χρονικὸν παρόν, ἀλλ' ἐκτείνεται, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, καὶ εἰς τὸ ἀόριστον παρελθόν. Ὡστε γράφεται ἡ ἱστορία πασῶν τῶν Θεσσαλικῶν φυλῶν ὡς καὶ τῶν κατοικούντων τὰ πρὸς βορρᾶν ὄρη ὡς μέρος τῆς ἱστορίας τῶν Περραιβῶν, οἵτινες εἶναι μετανάσται ὡς οἱ σήμερον κατοικοῦντες τοὺς αὐτοὺς τόπους καὶ ζῶντες ὅλως ὅμοιον βίον Βλάχοι, ἀλλ' ὁμιλοῦντες λατινογενῆ γλῶσσαν.

Τίνα λόγον εἶχεν ὁ Στράβων νὰ πολυπραγμονῇ περὶ τῆς ἀσταθοῦς καὶ διασπάρτου ταύτης φυλῆς τῶν Περραιβῶν, προσαρμόζων πρὸς αὐτὴν πᾶσαν ἱστορίαν τῶν συνοίκων λαῶν, ὧν οἱ Λαπίθαι φέρονται ὡς ὁ κύριος λαὸς τῆς Θεσσαλίας ;

Νομίζω, ὅτι ὁ Στράβων εἶχε ζωηρὰν συναίσθησιν, ὅτι εἶχε φλέβα ἐκ Μακεδονίας, ἣ δὲ πρόγονός του Στερόπη ἦτο πολὺ ἀφωσιωμένη εἰς τὴν πα-

τρίδα της Μακεδονίαν καὶ ὅτι τὴν ἀφοσίωσιν ταύτην ἐνεφύσησε καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους της. Ἴσως δὲ τούτων τις ἐπεσκέφθη ἐν τῷ μεταξύ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐξωγόνησε τὰς πατριωτικὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀποδήμου οἰκογενείας, ἥτις ἦτο πρόγονος βλάχων.

Ὁ Στράβων λοιπὸν εἶχεν ἀμέσους προγόνους Περραιβοὺς μετανάστας, παρ' ὧν ἴσως ἐκληρονόμησε τὴν οἰκειότητα καὶ ἀγάπην πρὸς ταξίδια καὶ περιοδείας χρησίμους εἰς τὸ γεωγραφικὸν ἐπάγγελμα.

Τὰ χρησιμεύσαντα ἐν τοῖς ἀνωτέρω τεκμήρια δὲν εἶναι βεβαίως ἀποδείξεις προφανεῖς περὶ τῆς ἀληθείας τῶν γνωμῶν μου, ἀλλὰ δύνανται νὰ εἶναι ὑποδείξεις περὶ τοῦ πιθανοῦ ἢ τοῦ δυνατοῦ αὐτῶν. Ὡς τοιαύτας δὲ προσκομίζω αὐτάς.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ